

צילום: הזיכרון כהערה אודות הנוף

חיים מאור

"כל מקום", תערוכתן של דרורה דומיני ופראנס לבה-נדב בבית אורי ורמי נחשתן, קיבוץ אשדות יעקב מאוחד. אוצרת: רות שדמון.

מתוך למעלה מאלף אנדרטאות הפזורות ברחבי הארץ צילמו דרורה דומיני ופראנס לבה-נדב 180 אנדרטאות בין השנים 1998-2002 והן מציגות אותו בפרויקט "כל מקום", אשר מוצג ב'בית אורי ורמי נחשתן' בקיבוץ אשדות יעקב מאוחד.

"בחברה מוכת סכסוכים ורדופת שדי-ההיסטוריה, אנדרטאות מבטאות בחירות שנעשו בין מה שיישכח לבין מה שייזכר ועל ידי מי. אנדרטאות הנחשבות מקודשות בעיניו של מישהו עשויות להיראות כחילול הקודש לזולתו". את הטקסט הזה כתב אמן מצפון אירלנד, לצד סדרת תצלומיו המתארת אנדרטאות שנויות במחלוקת בארצו, המצולמות כתשלילים, בתוך תערוכה אחרת המוצגת במוזיאון הרצליה לאמנות, כחלק מתערוכה קבוצתית.

מה שמעיד כי נושא ההנצחה חוזר ומטריד את האמנות הישראלית. במשך ארבע שנים יצאו דומיני ולבה-נדב לצילומים ברחבי הארץ, כשהן מתחקות אחר אנדרטאות שונות המוצבות במרחב הציבורי הישראלי, בתחומי הקו הירוק. מבחר מצומצם מתוכן הן מציגות בתערוכה. מבחר נוסף מופיע בספר "כל מקום" שיצא לאור בהוצאת חרגול, בליווי מאמרים מרתקים המאירים את הפרויקט ואת משמעויותיו. באחד מהם שואלת אסתר דותן מה הדחיפות בעיסוק באנדרטאות, בארץ שבה הנושא הוא טאבו ו/או בד אדום וכל דיבור בו שלא ברוח גבולות הקונצנזוס הוא חומר נפץ.

העוצמה השקטה אשר מחלחלת מתוך תצלומי האמניות נובעת דווקא מן העובדה שהאנדרטאות המצולמות על ידן אינן עומדות במרכז, גדולות, זוכרות, פולחניות, לאומיות, "אנדרטה בנוף". המבט של המצלמות העדיף לראותן ניצבות כחלק מן הנוף, נטולות דרמה, מראה של חולין, עטופות בתוך תצורות הסביבה, "נוף עם אנדרטה". הצופה החולף על פני התצלומים הרבועים, בשחור לבן או בצבע, נחשף שוב ושוב למתח או לפער שבין החיים המתנהלים סביב לאנדרטאות לבין השתיקה הנצחית של מונומנטים המייצגים מוות ושכול, פרטי ולאומי.

הפרויקט "כל מקום" לא נוצר כארכיון תיעודי ניטראלי לצורכי מידע או למחקר. הוא נעשה מתוך מבט אמנותי נשי, עדין ורגיש, המעיר הערות אודות נוף שעקבות ושרידים מעברו הקרוב, העקוב מדם, חרצו בו את סימניהם והפכוהו ל"מחוזות הזיכרון". צילומי הנוף של דומיני ולבה-נדב אינם צילומים של "נופים יפים" או "נופים מעניינים". אלה צילומים של "נופים מסומנים", שנצרכו בחותמת המקומית של דם-אדם-אדמה בכדי להיות "נופי ארצנו". וכך, "נוף עם אנדרטה" הוא בהכרח גם "נוף ישראלי". כאן זה לא צפון-אירלנד!